

Богдан Шуневич
м. Дубляни, Україна

**Відтворення українських власних назв, наукових ступенів і вчених звань
англійською мовою у статтях фахових видань**

Abstract. *The article deals with the analysis of lexical and stylistic inaccuracies of the first and last names of the author(s), scientific degrees and titles at the beginning of scientific articles translated from Ukrainian into English.*

The articles from a well-known scientific journal for the analysis are used. The inaccuracies are analysed on the base of the journal requirements to publishing articles in this journal as well as from the point of view of Ukrainian researchers in this sphere and state standards.

Key words: *scientific article, first and last names of the author(s), academic degree and title.*

Вступ. Одним із видів діяльності викладача у закладі вищої освіти (ЗВО) є його наукова робота. Часто ця робота виконується у формі публікації статей іноземною мовою, в тому числі англійською, в українських і закордонних фахових виданнях.

Після вибору теми статті і журналу, в якому буде опублікований цей матеріал, автори мають можливість ознайомитися з вимогами до написання статті, а також часто їм пропонують шаблони для швидкого оформлення статті [1], зразки оформлення, наприклад, початку статті, в яких показують, особливо науковцям-початківцям, загальний вигляд першої сторінки публікації.

У вимогах до оформлення статті неможливо передбачити всі поради для автора, особливо під час написання, наприклад, української статті англійською мовою. Автор такої статті повинен мати базові знання з перекладу, знати правила транслітерації з української мови іноземною [2], вміти знайти відповідники хоча би своїх наукових ступенів і вчених звань, дотримуватися норм правописних стандартів [3] та ін. або скористатися послугами кваліфікованого перекладача, щоб справитися з цими завданнями. Невраховані автором і/або перекладачем правила перекладу статті зазвичай виправляє рецензент зі знанням іноземної мови перед тим, як подати статтю у збірник статей фахового журналу.

Мета дослідження. Щоб полегшити роботу авторів під час перекладу статей, запропоновано: *провести аналіз неточностей, виявлених під час оформлення перших сторінок статей англійською мовою, а саме: транслітерації імен і прізвищ, пошуку англійськомовних еквівалентів українських наукових ступенів і вчених звань, запропонувати наше бачення шляхів для вирішення цих проблем.*

Науковцями українських ЗВО опубліковано багато літератури стосовно транслітерації імен і прізвищ у формі програмного забезпечення (ПЗ) для транслітерації [2], Українського правопису [3], посібників, наприклад, [4, с. 91-113], статей [5, с. 92-97] та інших матеріалів [6].

У 3 розділі «Лексикологічні аспекти перекладу» підручника проф. І. Корунця [4, с. 91-113] розглянуто методи і способи перекладу українських і закордонних імен, прізвищ, міст, сіл, компаній, назв навчальних закладів та ін. Наприклад, Андрій *Andrii/Andriy*, Горовий *Horovyi*, Лисянка *Lysianka/Lysyanka*, Львів *L'viv/Lviv*.

Аналіз способів передачі англійською мовою назв наукових ступенів, наукових звань радянських часів і в незалежній Україні, а також пошук еквівалентів цих назв в закордонних публікаціях проведено за допомогою навчальних посібників [7, с. 11], статей [8, с. 52-65; 9; 10; 11] та ін.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Частково інформацію про виявлені неточності озвучені нами під час засідання Комісії всевітньої літератури імені Миколи Лукаша Наукового товариства імені Тараса Шевченка (16 березня 2023 р.) та запропоновані шляхи їх виправлення (див. інформацію на веб-сторінці Львівського національного університету природокористування (ЛНУП) про засідання Комісії НТШ) [6]. Матеріалом дослідження були транслітеровані українські імена, прізвища, еквіваленти наукових ступенів, вчених звань та ін. англійською мовою у статтях львівських фахових видань, наприклад, «Іноземна філологія» (Львівський національний університет імені Івана Франка), «Український журнал інформаційних технологій» (Національний університет «Львівська політехніка»).

Матеріалом дослідження для цієї публікації послужили статті електронного фахового журналу категорії А (Web of Science) «Інформаційні технології і засоби навчання» (ІТЗН) [I; II].

У вимогах журналу «Інформаційні технології і засоби навчання» до оформлення статей англійською мовою і в шаблоні запропоновано вказати: лише ім'я (*без по батькові*) і прізвище автора, науковий ступінь, вчене звання, посаду, місце роботи (назву установи, відділу/кафедри та ін.), місто, країну, ORCID ID, електронну пошту. Українські автори англومовних статей, крім згаданої вище інформації, вказують ще й індекс УДК. У більшості випадків автори статей вказують після свого повного імені або його ініціалу ще й ініціал імені батька, який іноземці сприймають як ініціал другого імені автора, яке може мати автор. Два і більше імен давали новонародженим до і часто дають після окупації земель Західної України Радянською Армією у 1939 р., а ще раніше – решту земель України. Такі ж помилки автори статей часто допускають і стосовно авторів джерел, які цитують.

Проведемо аналіз транслітерації імен і прізвищ в перекладах статей з української мови англійською. Наприклад, у заголовку статті [I, с.1] імена авторок Ольга, Євгенія, замість правильно транслітерованих імен *Olha* і *Yevhenia*, написали *Olga* і *Yevgenia*.

Часто автори статей беруть за основу неправильно транслітеровані імена і прізвища англійською мовою із своїх закордонних паспортів, неправильно заповнених в районних відділах внутрішніх справ (РВВС). Тому за останні п'ять років, наприклад, під час видачі закордонного паспорта, працівник РВВС транслітерує ім'я та прізвище за допомогою програмного забезпечення «Транслітерація» [2], а також пропонує замовнику закордонного паспорта перевірити правильність написання імени та прізвища англійською мовою і погоджує остаточний варіант із замовником паспорта.

Бувають випадки, коли автори статті неправильно пишуть імена і/або прізвища науковців, праці яких цитують в тексті статті, хоча у списку літератури є правильно написане автором цитованого джерела це ім'я і/або прізвище англійською мовою. Тому у процесі оформлення списку цитованої літератури потрібно знайти англійськомовні праці науковця або скористатися Українським правописом [3], прочитати правила транслітерації подібних імен та прізвищ у посібнику проф. І. Корунця [4, с. 91-113] або використовувати згадане вище ПЗ «Транслітерація».

Ще більше проблем виникає в авторів статей, перекладених англійською мовою під час пошуку англійськомовних відповідників українських наукових ступенів і вчених звань.

У текстах багатьох статей одним і тим же назвам українських вчених ступенів і звань дають різні англійськомовні відповідники, що може дезорієнтувати англійськомовних читачів стосовно кількості чи видів ступенів і звань в Україні. До прикладу, учений ступінь кандидата педагогічних наук у статтях журналу пишуть таким чином: Ph.D. of Pedagogical Sciences [1, с. 1], Doctor of Philosophy [1, с. 124], а кандидата філологічних наук Ph.D. in Linguistics [1, с.139], Ph.D. of Philological Sciences [1, с. 1]. Учений ступінь доктора педагогічних наук у статтях журналу має в основному англійськомовний еквівалент Doctor of Pedagogical Sciences [1, с.1], Habilitated Doctor of Pedagogy [1, с. 202],

Як відомо, в Україні вчені ступені поділяють на такі рівні: бакалавр, магістр, кандидат наук та доктор наук. Докторський вчений ступінь присуджується в одному з формулювань “доктор філософії”, який прирівнюється до «кандидата наук» або “доктор наук”.

На Заході прийнято ділити вчені ступені на три рівні: бакалавр, магістр, доктор філософії – Doctor of Philosophy (Ph.D), а також права – Juris Doctor (JD), медицини Doctor of Medicine (MD), ділового адміністрування – Doctor of Business Administration (DBA), педагогічних наук – Doctor of Education (Ed.D.) та ін. [10].

У ряді країн (США, Німеччина, Іспанія, Австралія та інші) магістр відповідає після університетському рівню, поряд із докторським ступенем. У США ступінь доктора філософії зазвичай розглядають як верхній щабель у науковій ієрархії.

У Польщі є наукові ступені «доктор» і «габілітований доктор» у певній галузі науки або в галузі мистецтва.

До прикладу, вченими ступенями у галузі мистецтва є «доктор мистецтва» і «габілітований доктор мистецтва» зі специфікацією мистецької галузі. «Науковий ступінь доктора надається особі, яка склала іспити докторського рівня, а також представила і захистила докторську дисертацію. Необхідна передумова для здобуття докторського ступеня – наявність ступеня магістра чи його еквівалента. Ступінь габілітованого доктора надається особі, яка має докторський ступінь, значні наукові або мистецькі здобутки, представила габілітаційну дисертацію і послідовно пройшла всі етапи рецензування, обговорення і захисту. Наукові ступені доктора і габілітованого доктора надаються організаційними відділами вищих навчальних закладів та іншими науковими і дослідницькими інститутами» [8, с. 53]. Тобто не кожний доктор наук в Україні може називати себе доктором габілітованим. Для цього потрібно пройти відповідну процедуру, щоб отримати цей вчений ступінь.

Закордонний доктор наук відповідає кандидату наук в Україні. Тобто на Заході достатньо захистити одну наукову працю рівня дисертації, щоб іменуватися доктором, а в Україні для докторського ступеня потрібно провести ще одне дослідження, результати яких подати у вигляді нової, докторської дисертації та захистити її.

Вченими званнями в Україні є доцент та професор, а в науково-дослідних закладах, наприклад, старший науковий співробітник. У статтях журналу ІТЗН англійськомовними еквівалентами вченого звання доцент вважають Assistant Professor [II, с. 124], Associate Professor [I, с. 139], вченого звання професор, старший науковий співробітник – Professor [I, с. 124], Full Professor [I, с. 202], Senior Scientific Researcher [I, с. 202].

У статті «UK Universities – Academic Titles and Hierarchy Explained» [11] проведено порівняння вчених звань в університетах Великобританії та США у Таблиці 1:

Таблиця 1

UK vs US Academic Titles

Table comparing academic titles in UK and US universities	
<i>United Kingdom</i>	<i>United States</i>
Lecturer	Assistant Professor
Senior Lecturer / Reader	Associate Professor
Professor	Full Professor

Під час нашого першого стажування у США у 1996 р. для виявлення інформації про вищу освіту, наукові ступені в Україні порівняно із США, адміністрація Вейнського державного університету (Детройт, штат Мічиган), де відбувалося стажування, прийшла до такого висновку: кандидат наук в Україні – це їхній PhD і, відповідно, звання Assistant Professor, якщо науковець в Україні захистив дисертацію і має лише кілька друкованих праць (статей, тез доповідей),

Associate Professor, якщо опублікував багато згаданих вище праць; Professor, якщо захистив докторську дисертацію в Україні, має багато друкованих праць, виданих в Україні та за кордоном, Full Professor, якщо науковець вже, крім статей, тез доповідей, відомий своїми монографіями, посібниками та ін. Незалежно від приставок Assistant, Associate, Full до звання Professor, під час звертання до нього використовують тільки слово Professor і науковець пише на початку статті, тез доповідей, монографії, посібника тільки слово Professor.

На час перебування у США у 1996 р. нами вже було опубліковано майже 100 праць, тому у їхній документації згадувався як Ph.D., Associate Professor.

Прикладом важливості неправильного/правильного вибору англійськомовного еквіваленту українському науковому ступеню і вченому званню та іншої інформації може бути наша подача тез доповідей на міжнародну конференцію за кордоном. За першим разом в інформації про автора були такі дані відповідно до запропонованого зразка:

Bohdan Shunevych

*Doctor of Pedagogics, Professor, Professor of the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University*

Dublyany, Lviv region, Ukraine

B. Shunevych, Candidate of Philological Sciences. He defended his Candidate thesis (= PhD degree) under the title "Structural and Functional Characteristics of English Terminology on Robotics" in Lviv (1991).

B. Shunevych, Doctor of Pedagogic Sciences. Doctor thesis under the title "Development of Distance Education at Higher Schools in European and Northern American Countries" was defended in Kyiv (2008).

В інформації про автора разом з фото та анотацією до тез доповіді на веб-сторінці конференції були розміщені такі дані:

Bohdan Shunevych, Lviv National Environmental University, Lviv region, Ukraine

Тобто члени оргкомітету конференції мало що зрозуміли про наші наукові ступені і місце знаходження навчального закладу.

За другим разом інформація про автора була трохи правильніша:

Bohdan Shunevych, Ph.D., Ed.D., Professor of the Department of Foreign Languages

Lviv National Environmental University

Dublyany, Ukraine

B. Shunevych, Ph.D.. He defended his Ph.D. under the title "Structural and Functional Characteristics of English Terminology on Robotics" in Lviv (1991).

B. Shunevych, Ed.D. Doctor thesis under the title "Development of Distance Education at Higher Schools in European and Northern American Countries" was defended in Kyiv (2008).

В інформації організаційного комітету на веб-сторінці конференції були розміщені детальніші дані про автора, а саме: *Bohdan Shunevych, Ph.D., Ed.D., Lviv National Environmental University, Dublyany, Ukraine.*

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження, сподіваємося, дало можливість черговий раз: *привернути увагу* науковців до опублікованої в Україні та за кордоном літератури, програмного забезпечення, що допоможуть авторам, які публікують українські статті та інші матеріали англійською мовою, а отже пропонувати у видавництва якісніші матеріали; *звернути увагу* авторів публікацій на неточності, які часто можна знайти на перших сторінках статей і *запропоновано шляхи* їх виправлення, а саме: активніше використовувати найновіші видання Українського правопису, наявну українську та закордонну наукову літературу, програмне забезпечення, що стосуються цієї тематики; *рекомендувати* українським редакційним колегіям/комісіям включити у вимоги до написання матеріалів іноземними мовами деякі із згаданих у цьому дослідженні пропозицій.

У найближчий час плануємо: *подати до друку* продовження цього дослідження у формі публікації про неточності, які часто можна побачити на першій сторінці українських статей іншими іноземними мовами та запропонувати шляхи їх виправлення; *створити* або приєднатися до вже створених блогів стосовно тематики цього або подібного дослідження, наприклад, Мережева спільнота «СЛОВОВІР» Інституту мовознавства імені О. Потебні НАН України [12].

Література

1. Electronic scientific professional edition "Information Technologies and Learning Tools". Author guidelines. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/submissionguide>
2. Програмне забезпечення для транслітерації імен і прізвищ. URL: <https://slovnuk.ua/translit.php>, <https://dmsu.gov.ua/faq/transliteracziya.html>
3. Український правопис. Київ, Видавництво “Наукова думка” НАН України, 2019. 393 с.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця. «Нова Книга», 2003. 448 с.
5. Шуневич Б. Зауваги до перекладу на українську мову іноземних власних імен (на матеріалі англомовної літератури з дистанційного навчання // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2004. № 503. 196 с.
6. Шуневич Б. Аналіз перекладу українських власних назв англійською мовою у статтях львівських фахових видань. Програма засідання Комісії всесвітньої літератури імені Миколи Лукаша Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Львів. ЛНУ імені Івана Франка. 16 березня 2023 р. (Інформація на веб-сторінці ЛНУП про засідання Комісії НТШ: <https://lnup.edu.ua/uk/kafinozem2020/newsinozem/4833-newskafinmov230316>

7. Англомовні елементи наукової праці: назва, анотація, резюме: A Practical Guide to Writing Research Paper Titles, Abstracts, Summaries : навчальний посібник / Харк. держ. акад. культури ; розробники : О. С. Частник, С. В. Частник. Х. : ХДАК, 2016. 78 с.

8. Єнджейчак Марцин. Засади організації і функціонування докторських (PhD) програм у Європі. *Докторські програми в Європі та Україні*. 2007. С. 52-65. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b825b654-4a59-438f-baff-25c73a70964a/content>

9. Shunevych B. Ukraine Open University: Its Prospects in Distance Education Development. *International Review of Research in Open and Distance Learning*. 2002. Vol. 2. № 2.

URL: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/54/112>.

10. College Degree Guide: Degree Levels, Requirements, and Outcomes. URL: <https://thebestschools.org/degrees/college-degree-levels/>

11. UK Universities – Academic Titles and Hierarchy Explained. URL: <https://www.discoverphds.com/advice/doing/uk-academic-titles>

12. Мережева спільнота «СЛОВОТВІР» Інституту мовознавства імені О. Потебні НАН України. URL:

<https://www.facebook.com/inmo.org.ua/photos/a.1173991522768801/1580193892148560/?type=3>

Список використаних джерел

I. Information Technologies and Learning Tools, 2022, Vol 87, № 1. URL: DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1>

II. Information Technologies and Learning Tools, 2022, Vol 87, № 2. URL: DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2>